

якій моральній ситуації і прийняти вірне, морально виправдане рішення, протистояти аморальним спокусам і не здійснювати дії, що знаходяться під моральною забороною суспільства. Голос совісті загострює моральну інтуїцію людини у розпізнанні добра і зла. Совість стимулює моральне самовдосконалення особистості, посилює її внутрішній самоконтроль і почуття морального обов'язку та відповідальності за свої вчинки. В результаті така людина постає як особистість, що досягла якісного стрибка у своєму моральному розвитку – моральної автономії, моральної рефлексії, морального права оцінки і суду над собою та виступає потужною силою вдосконалення моральних традицій суспільства.

Список використаних джерел

1. Бербешкина З. А. Совесть как этическая категория / З. А. Бербешкина. – М.: Высш. шк., 1986. – 104 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Философия духа / Г. В. Ф. Гегель / Энциклопедия философских наук: в 3 х тт. – М.: Мысль, 1977. – Т.3. – 471 с.
3. Кант И. Лекции по этике / И. Кант. – М.: Республика, 2000. – 431 с.
4. Малахов В. А. Этика: Курс лекций [навч. посібник] / В. А. Малахов. – К.: Либідь, 2002. – 382 с.
5. Мовчан В. С. Этика [навч. посібник] / В. С. Мовчан. – К.: «Знання», 2007. – 323 с.
6. Современная книга по эстетике [Текст]: антология / Пер. с англ. Э. Н. Глаголева, В. М. Закладная, Ю. С. Иванов; Общ. ред., вступ. ст. А. Егоров. – М.: Иностранная литература, 1957. – 603 с.
7. Тофтун М. Г. Этика [навч. посібник] / М. Г. Тофтун. – К.: Академія, 2005. – 422 с.
8. Фромм Э. Человек для себя. Исследование психологических проблем этики / пер. Л. А. Чернышовой. – URL: <http://golubinski.ru/socrates/fromm/fromm4/txt09.htm>

References

1. Berbeshkina Z. A. Sovest kak eticheskaya kategoriya / Z. A. Berbeshkina. – M.: Vyssh. shk., 1986. – 104 s.
2. Gegel G. V. F. Filosofiya duha / G. V. F. Gegel / Entsiklopediya filosofskih nauk: v 3 h tt. – M.: Myisl, 1977. – T.3. – 471 s.
3. Kant I. Lektzii po etike / I. Kant. – M.: Respublika, 2000.
4. Malahov V. A. Etika: Kurs lektsiy [navch. posibnuk] / V. A. Malahov. – K.: Lubid, 2002. – 382 s.
5. Movchan V. S. Etika [navch. posibnuk] / V. S. Movchan. – K.: «Znanniya», 2007. – 323 s.
6. Sovremennaya kniga po estetike [Tekst]: antologiya / Per. s angl. E. N. Glagoleva, V. M. Zakladnaya, Yu. S. Ivanov; Obsch. red., vstup. st. A. Egorov. – M.: Inostrannaya literatura, 1957. – 603 s.
7. Toftul M. H. Etyka [navch. posibnuk] / M. H. Toftul. – K.: Akademiia, 2005. – 422 s.
8. Fromm E. Chelovek dlya sebya. Issledovanie psihologicheskikh problem etiki / per. L. A. Chernyishovoy. – URL: <http://golubinski.ru/socrates/fromm/fromm4/txt09.htm>

Shapovalova I. V., PhD, Associate Professor, National University of Shipbuilding Admiral Makarov (Ukraine, Nikolaev), ira.shapovalova@gmail.com

Conscience in moral traditions of personality and society: social and philosophical analysis

The article is devoted to social and philosophical analysis of the concept «conscience». It reflects the main connections and interconnections of social reality, the system of principles, a basis of moral traditions and culture of personality and society. The historical and philosophical exposition of views of essence and mechanisms of conscience is presented. It was found out that conscience is an integral element of self-regulation and self-organization of a life activity of a person and a society.

Keywords: conscience, education, self-education, moral traditions, personality, culture.

* * *

УДК 350.7789:489

Кадобний Т. Б.,
доцент, ДВНЗ «Тернопільський державний
медичний університет імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України» (Україна, Тернопіль),
gileya.org.ua@gmail.com

Філософія єдності мови та мислення, їх роль в процесі пізнання і навчання

Розкрито архіважливість взаємозв'язку мови та мислення в процесі вивчення та пізнання природи навколишнього світу. Запропоновано власну методику правил і методів які доцільно застосовувати в період навчання і виховання свідомої і активної молодшої людини яка спроможна буде виробляти, відстоювати і захищати свою власну позицію та інтереси свого народу. Зроблено наголос на необхідність систематичного і постійного навчання і пізнання та їх взаємно доповнення в період становлення та розвитку молодшої людини.

Ключові слова: свідомість, світогляд, аналітичний, синтетичний, мова, мислення, дитина, учень, студент.

Людина, як розумна істота завжди має потребу в освоєнні й усвідомленні реальної дійсності, навколишнього світу. І природним є постійне прагнення до розширення та збагачення життєвого досвіду [1, с. 96]. На це нас націлює філософія життя.

Правильне знайомлення з навколишнім світом і поступове формування уявлення про оточуючі предмети та їх властивості сприяє загальному розвитку дитини. Доки діти не навчилися говорити, до тих пір недоцільно керувати процесом формування чуттєвого світосприйняття. Як правило в цей період надається їм можливість просто бути самим собою і створюючи для цього належний комфорт.

З часом коли дитина навчається говорити, тоді для матері відкривається можливість визнавати про все, що відбувається у його свідомості, направляти увагу на ті чи інші предмети та їх сторони, а також сприяти послідовності виконанню дій щодо відповідних предметів.

На відміну від наочного процесу навчання, чи загальноприйнятих занять, навчання чуттєвому сприйманню ведеться не по суворих правилах які вимагає програма, а так як дозволяє це вести бажання і інтерес дитини, а бо той чи інший випадок. Філософія прийомів ознайомлення з предметами залишаються незмінною – це аналітичний і синтетичний, прийоми які рекомендовано застосовувати з меншою або більшою вимогливістю, залежно від віку і розвитку дитини.

Аналітичний прийом сприяє в розділенні предмета на частини і обстеження та огляд яких відбувається окремо, а синтетичний – це складання з частинок цілого предмета, чи з окремих предметів – цілої групи.

Аналітичний метод є первинним, а значить доступнішим і легшим. Синтетичний метод повинен ґрунтуватись на тих уявленнях які уже сформувались в голові дитини. Нам відомо що в дитини сформовані уявлення в основному про цілі предмети, а не частинки певних предметів, так як вони ще не помічаються самою дитиною.

Щоб дитина збагнула і усвідомила сутність предметів ми рекомендуємо застосовувати: опис предмета, порівняння їх і виділення тих ознак за якими відрізняються ці предмети між собою.

Набагато краще сприймаються предмети при допомозі картин, які підсилюють їх чіткість і коли вони відсутні то в дитини не формується повне уявлення

про предмет. Картина робить крок від чуттєвого, наглядного ознайомлення з предметом, до уявлення про предмет, що є вже вищою формою розмовних здібностей.

Картини, малюнки подобаються дітям, але щоб за допомогою їх досягти поставленої мети, вони повинні демонструватися з роз'ясненням і певними запитаннями, що по своїй суті не повинні викликати складність. На перших малюнках повинні бути зображені прості предмети, щоб в розумінні дитини зафіксувалось правильне відношення між реальним предметом і зображенням його на малюнку. І лише після цього можна показувати дитині картинки з предметами які вона побачила в реальності. Для збереження живості малюнків необхідно частіше переходити від огляду предмета на малюнку і до безпосереднього його споглядання. Хоча звичайно ні малюнки ні картини не зможуть замінити реальні предмети і враження про них, а також значимість їх для подальшого освітнього рівня.

Одночасно ознайомлюючись і вивчаючи навколишній світ, дитина розвиває і вдосконалює свою мову.

Зв'язок між здатністю уявляти і мислити, і здатністю розмовляти дуже тісний і взаємодоповнюючий. Мовна діяльність людини – це єдиний процес підпорядкований певними закономірностями рефлекторної роботи мозку.

Головна вага при засвоєнні мови дитиною, повинна концентруватись, на тому щоб мова була правильно поставлена по відношенню до означених предметів. Тобто не повідомляти дитині слів, не продемонструвавши означений предмет цим словом. Мова не повинна випереджувати розумовий розвиток, плавно слідувати за ним.

Дуже часто в підлітковому віці, діти вживають більше слів, ніж мають розуміння про них, а звідси негативні наслідки: поверхневі знання, нерозуміння суті явищ що утруднює подальше правильне світосприйняття та інтелектуальний розвиток. Розуміння – невід'ємна риса пізнання навколишньої дійсності. Пізнання – безпосередній процес проникнення розуму людини в об'єктивну дійсність [4, с. 192].

Тому не потрібно прискорювати процес засвоєння мови і нав'язувати дитині незрозумілі слова і речення. Для успішного засвоєння та розвитку мови, необхідно по мірі ознайомлювати дитину з предметами, їх властивостями і відношенням, показувати їх, підказуючи назву правильно і зрозуміло. Ні в якому разі не слід називати ті чи інші предмети дитячими словами, або скорочено чи перекошено – це тільки шкодить розуміти навколишній світ. Негативний слід залишає і надмірний потік слів та речень, суть яких не тільки погано запам'ятовується, а й у більшості не розуміється дитиною. І все почуте, зразу ж забувається. Сьогодні немає однозначної думки, щодо реального вивчення іноземної мови, або кількох мов дитячому віці. Ми вже наголошували, що мова перебуває у тісному зв'язку з мисленням і воно користується мовою як точкою опори для своєї міцності і ясності, коли ця точка опори буде хитатись і видозмінюватись (а це відбувається при ранньому засвоєнні іноземних мов, чи при вивченні декількох одночасно, то і в мисленні будуть відбуватись коливання і роздвоєння).

На розвиток мовної здібності негативно впливає й те коли з дитиною мало розмовляють а звідси і

сама дитина мало говорить, або якщо є якісь вади із слухом. Але коли вказані причини відсутні, а дитина пізно починає говорити, то переживати на рахунок розумових здібностей дитини немає підстав. Можливо ця дитина порівняно з іншими, менш жвавіше сприймала навколишній світ. Для покращення дитячого кругозору, служать чіткі розповіді батьків, вчителів а згодом викладачів про доступні і зрозумілі предмети, пізнавальні бесіди з нею про різні явища і предмети які цікавлять дитину і заохочення її, самій розповідати про все побачене нею або почуте. В основному завершується розвиток мови в процесі відвідування дитиною дитячого садка. Під впливом чутливих здібностей ми отримуємо можливість спостерігати і уявляти оточуючі нас предмети і їх відношення, так як вони реально існують. Але ми маємо можливість створювати в умі своєму і такі уявлення і образи предметів які і не відповідають реальності, або є винятково ідеальними. Тобто вони не запозичені нами прямо з реальності, а самостійно створені подумки, на основі елементів, запозичених в різний час і від різних предметів дійсності.

Це є друга вища розумова здібність яку ми назвали творчою уявою. Отже розвитку мови і мислення необхідно приділяти особливу увагу в ранньому віці дітей, щоб сприяти в подальшому їхньому творчому розвитку, вибудовувати маленьку особистість. Вся роль педагога полягає в тому, щоб під його керівництвом в дітей формується мислення, здатність засвоювати, визнавати, розуміти і відкривати щось нове.

Сам процес розвитку і вдосконалення мови є тривалим і багатограним. Впродовж шкільного періоду та студентських років цей розвиток досягає найвищого рівня, який необхідно постійно підтримувати через інші форми навчання. Адже філософія світопізнання це неперервний процес.

Поняття виникають тільки тоді, коли відомі ознаки або група ознак отримує свою назву. Тому між словом і поняттям існує тісний зв'язок. У дитини в процесі вдосконалення мовлення розвивається і мислення. Знаменитий німецький філолог, філософ, державний діяч Вільгельм Гумбольдт (1767–1835 рр.) говорив: «Немає думки без мови, і немає мови без думки». Цей тісний зв'язок мислення і мови дає можливість зробити такі важливі висновки:

1. Розвиток мислення зумовлює розвиток мови і навпаки. Властивості думок неминуче відображаються у розмові людини і в її стилі «Стиль – це власне людина», ми можемо справедливо так визначити. Бідність, шаблонність мислення завжди тісно пов'язані з примітивністю та відсутністю оригінальності в мові. Неможливо навчити студента зв'язно послідовно виражати думки усно та в письмовій формі, якщо не розвинуте мислення. Розвиток мислення передбачає покращення якості мови. Будь яке мислення, завжди є продуктивним, творчим, самостійним, відтворюючи щось нове [2, с. 230]. Сьогодні ні для кого не є секретом, що здебільшого кожна людина розмовляє подумки (про себе), перш ніж виражати свої думки вголос. Речення формуються спочатку подумки, шляхом добору потрібних слів, розставлення акцентів, навіть планується певний вираз обличчя, жестикуляція тощо.

Незважаючи на такий ретельний підготовчий процес, не завжди вдається під час вираження думок застосувати весь цей арсенал успішно й ефективно, адже щось все одно виходить з-під контролю. А тепер на хвилинку уявімо, що в нашого співрозмовника мислення не на найвищому рівні розвитку, тоді з'являється бажання, чим швидше розстатися з ним. Коли у суб'єкта відсутні навички розумової діяльності, він керується при осмисленні мети здоровим глуздом, спираючись на емпірично здобуті знання. Таким чином, філософія нашого мислення та його розвиток має надзвичайне значення у розвитку індивідуального мовлення, і навпаки, а тому над цими двома критеріями слід постійно працювати. Специфічно людське мислення – це мислення що виражається мовою [3, с. 16].

Це справедливо як для окремої людини, так і для цілого народу. В мові народу відображається його світогляд, прадавня творчість, усе духовне надбання. Тому національна мова для народу має особливо важливе значення. Знищення мови веде до знищення народу. На прикладах лише трьох європейських народів – грецького, чеського й українського – можна упевнитись, що довести корінну націю до повної асиміляції і цілковитого зникнення неспроможний жоден завойовник навіть тоді, коли тримає її в неволі протягом століть. Але за єдиної умови: якщо асиміляційний процес не встиг знищити дві нерозривно пов'язані між собою категорії поневолення народу – історичну пам'ять і мову... (2.3). Пізнання мови – це пізнання народу, його ества, його душі, його витоків та історичних шляхів – усього того, чим народ цікавий для інших народів. Адже народи, як і окремі люди, виявляють інтерес і повагу лише до того, хто становить собою особистість – свою рідну неповторність. Рівень розвитку національної мови відображає рівень духовного розвитку нації. Словник – це те, що нація знає про світ, а граматики – це те, як вона про цей світ говорить. Знати, берегти і примножувати знання – обов'язок не тільки викладачів, а й кожного українця.

Розвивати думку дитини, учня, студента можливо тільки за умови старанного і всебічного вивчення рідної мови. Кожне суспільство, на якому б рівні розвитку воно не перебувало, не може існувати без мови. Це стосується всіх народів, усіх прошарків суспільства і кожної окремої людини. А тому рідна українська мова повинна домінувати в будь-якій науковій діяльності. У процесі навчання слід пам'ятати, що мова вивчається не тільки з практичною метою, а й для розвитку всебічного та чіткого мислення. Вивчення української мови повинно базуватися на ознайомленні з творчістю кращих художників слова, на видатних зразках прози і поезії. Засвоєння і формування знань являє собою продукт мислення як процес.

Поняття і слово тісно взаємопов'язані. Тому головне завдання педагога навчати учнів, студентів говорити правильно, водночас це розвиває власне мислення, понятійний апарат, а розвинуте мислення робить мову досконалішою, багатшою і самодостатньою. Загалом, властивості думки знаходять відображення у властивостях мови і слова. Саме у цьому полягає основне значення національної мови і рідного слова.

Усі душевні процеси людини супроводжуються мисленням. Мова в той же час невід'ємна від

інших психологічних функцій тісно переплетена з мисленням, емоціями, особистістю людини в цілому [6, с. 192]. Процес мислення вирізняється складним характером, але проста та елементарна форма мислення є судженням. Психологічне міркування є процесом мисливим, під впливом якого встановлюється те чи інше відношення між двома предметами. Щоб встановити відношення між двома предметами необхідно спочатку кожний із них відокремити від іншого, тобто провести аналіз даного завдання на основі асоціацій, а потім встановити відношення між предметами шляхом синтезу. Таким чином, будь-яке судження є результатом аналізу і синтезу.

Під час висловлення суджень ми повинні звернутись до слів, які називають відомі поняття. А тому, виражаючи наші судження, ми трансформуємо їх у речення. Завдяки мові судження стають логічним утворенням, в якому аналізується відношення двох понять, що висловлюються у формі речень. Ось перед нами робоча дошка в аудиторії. У процесі аперцепції приписуємо їй ознаку – чорний колір. Це психологічне судження відтворене у словах, таким чином отримуємо речення «дошка чорна». Слово «дошка» та «чорна» – це ознаки понять, які утворюють речення. Отже, ми встановили відношення між цими двома поняттями. Логічне судження частково визначається як синтез двох понять. Також необхідно відрізнити психологічне міркування від логічної форми, з однієї сторони, і від словесного вираження у формі речень, з іншої.

Очевидно, що будь-який процес мислення можливо звести до ряду мислення. Коли ми розмовляємо, то вибудовуємо судження. Під час читання книги в нашому розумі відбувається ряд суджень. Ніяке мислення не можливе без участі одного або декількох суджень.

Без мислення неможливий жоден душевний процес. Найпростіша форма мислення є судженням. Мислення – це завжди пошук і відкриття суттєво нового [5, с. 30]. Суть мислення, а, отже, і судження – встановлення відношень між двома чи більше об'єктами. Такі відношення встановлюються насамперед шляхом логічного аналізу та синтезу. Висловлювання суджень здійснюється у формі речень. Логічне судження – це синтез двох понять. Мислення – це утворення та участь судження.

Висновок. Таким чином, у процесі судження слід розрізнити три сторони – психологічну, логічну, граматику, тому і для формування міркувань необхідне виконання трьох основних вимог. По-перше, необхідна розвинута різнобічна здатність до аперцепції предметів, для визначення зв'язку та відношення між ними. По-друге, важливо щоб поняття, які використовуються в судженні, були чіткими, точними і стійкими. По-третє, необхідна розвинута мова, щоб швидко відшукати потрібні слова для висловлювання суджень. Протягом цілого свідомого життя людина розмовляє більше подумки і в процесі судження формуються промови, виступи, діалоги, а потім безпосередньо через мову все це передається. Але не завжди весь обсяг думок передається через слово у своєму первинному стані. Він частково змінюється, набирає інших напрямків. Звідси випливає, що чіткість, точність передачі продукту мислення через мову залежить від тренування.

Судження мають класичну структуру: підмет, присудок і зв'язка, яка відповідає граматичній структурі речення. Тому для судження необхідні: здатність знаходити зв'язок між предметами, точність і чіткість понять, розвинута мова. Тільки розчленованість дає змогу проводити комплексний контроль складу слова і визнавати його як ціле.

Судження розвивається за допомогою вправ, починаючи з простіших і закінчуючи складними. Міркування формується при аперцепції, і, кожна фраза, яку ми вживаємо у розмові, вже є судженням. Тому для розвитку судження необхідні тренування в аперцепції явищ, про це вже йшлося вище, тренування утворення і засвоєння понять та постійні вправи над висловлюванням власної думки. Всі ці тренування тісно пов'язані між собою. Без спостереження і аперцепції неможливі чіткі зрозумілі поняття, а без них неможливий розвиток мови. Тому важливо привчити сьогодні учнів а завтра студентів постійно спостерігати, аналізувати лабораторні дослідження, окремі явища природи, суспільно-політичні процеси і поступово підніматися від аналізу окремих явищ до понять, описуючи результати своїх спостережень, вміти самостійно робити висновки і аргументовано виражати власні міркування чітко, доступною мовою. Думка лише тоді зберігається в душі, якщо ми нею користуємося для пояснення явищ. Будь-яке судження є засобом, за допомогою якого ми аналізуємо певне явище. При цьому, навчаючи студентів засвоювати знання, необхідно слідкувати за тим, щоб вони могли застосувати їх у практично-дослідній діяльності. Якщо знання не застосовуються на практиці, вони забуваються і губляться. Щоб успішно здійснювався процес закріплення одержаних знань, необхідно кожен новий розділ чи нову тему поєднувати з практичним заняттям, аби її застосувати. Тоді це дійсно принесе бажані результати і дасть справжні знання.

Список використаних джерел

1. Брушлинський А. В. Психология мышления и проблемное обучение. – М., 1983.
2. Брушлинський А. В. Мышление и прогнозирование. – М., 1979.
3. Баев Б. Ф. Психология внутреннего молвения. – К., 1966.
4. Антонов А. В. Проблема розуміння. – К., 1976.
5. Корніяк О. М. Лабіринти розуміння. – К., 1990.
6. Ушакова Т. Н., Павлова Н. Д. Речь человека в общении. – М., 1989.

References

1. Brushlins'kij A. V. Psihologija myshlenija i problemnoe obuchenie. – М., 1983.
2. Brushlins'kij A. V. Myshlenie i prognozirovanie. – М., 1979.
3. Bajev B. F. Psihologija vnutrishn'ogo movlennja. – К., 1966.
4. Antonov A. V. Problema rozuminnja. – К., 1976.
5. Kornijaka O. M. Labirynty rozuminnja. – К., 1990.
6. Ushakova T. N., Pavlova N. D. Rech' cheloveka v obshhenii. – М., 1989.

Kadobny T. B., docent, SHEI «Ternopil State Medical University by I. Ya. Horbachevsky of MPH of Ukraine» (Ukraine, Ternopil), gileya.org.ua@gmail.com

The philosophy of the unity of language and thought, their role in the process of learning and teaching

Opened paramount relationship of language and thought in the process of study and knowledge of the nature of the world. Suggest my own technique of rules and practices that are appropriate to apply in the period of training and education of the conscious and active young man who is able to produce, promote and protect their

own position and interests of the people. It is the emphasis on the need for a systematic and continuous learning and cognition and their mutually additions in the period of formation and development of the young person.

Keywords: *consciousness, vision, analytical, synthetic, language, thinking, child, student, student.*

* * *

УДК 130.2

Борисова–Желєзна К. О.,
аспірантка, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
kvemailvk@gmail.com

ПРИРОДА ЛЮДИНИ В КУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ КЛІФФОРДА ГІРЦА

Робота присвячена дослідженню культурологічної концепції К. Гірца, а саме – проблемі віднайдення сутності конструкту «природа людини» і проблематиці співвідношення у цьому контексті понять «природа» та «культура». Оскільки американський дослідник, розпочинаючи свої розвідки з позицій структурного функціоналізму, все ж таки синтезував їх в теоретичному плані під егідою символічного підходу, в статті акцентується увага на культурі саме як соціальному феномені і спільній системі інтерсуб'єктивних символів і смислів. Особлива увага приділяється критиці К. Гірцом антропологічних концепцій, які займаються пошуком в культурі універсалій, або ж consensus gentium. Пропонується авторський підхід до теоретичного здобутку американського мислителя – практика.

Ключові слова: *людина, культура, природа, соціальне, символ, поведінка.*

*To see a World in a grain of sand,
And a Heaven in a wild flower,
Hold Infinity in the palm of your hand,
And Eternity in an hour.*

(William Blake)

«Cognosce te ipsum» – мабуть найбільш ємкий за змістом крилатий вираз доби Античності, який у Древній Греції був висічений над входом у храм Аполлона в Дельфах, а в наш час – передує будь-яким розвідкам з проблематики «культура і особистість». Множинність інтерпретацій цього афоризму фактично акумулює в собі усю сукупність методологічних підходів антропологічних розвідок: пізнай свою сутність, пізнай витоки формування своєї особистості та індивідуальності, пізнай свою природу, пізнай своє місце в універсумі etc. Як влучно відзначає на початку свого твору «Інтерпретація культур» (The Interpretation of Cultures, 1973) засновник інтерпретативної антропології Кліффорд Гірц (Clifford James Geertz), з часів Просвітництва всі наукові роздуми про культуру були пронизані якраз спробами відтворити зрозумілу картину того, що ж таке людина. Таким чином, смислове коло замкнулось: в якийсь момент роздуми людини про власну сутність стали каталізатором розвитку культури, і, як наслідок, наукове осягнення культурного спадку людства стало неможливим без прояснення поняття «людина». Саме тому ця робота буде присвячена погляду американського антрополога і соціолога на те, як впливає концепція культури на концепцію людини, і які нові виклики та орієнтири ставить перед дослідником картина світу ХХ–ХІ ст.

Варто усвідомлювати, що в першій половині ХХ століття, коли формувались наукові погляди і програма майбутніх досліджень К. Гірца, все ще живими були відголоски бурхливої суперечки 20-х років між суспільними науками та етнографією щодо співвідношення біологічних і соціальних факторів